

IKÄLAIN SISÄLTÖ

Kela –halli 16.5.2013

Yrjö Mattila

Lain tarkoitus on..

- **Tukea** ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista
- **Parantaa** ikääntyneen väestön mahdollisuutta osallistua elinoloihinsa vaikuttavien **päätösten valmisteluun** ja tarvitsemiensa **palvelujen kehittämiseen kunnassa ja** iäkkään henkilön mahdollisuutta **saada laadukkaita sosiaali- ja terveyspalveluja----yksilöllisten tarpeittensa mukaisesti ja riittävän ajoissa silloin, kun hänen heikentynyt toimintakykynsä sitä edellyttää**
- **Vahvistaa** iäkkään henkilön mahdollisuutta **vaikuttaa** hänelle järjestettävien sosiaali- ja terveyspalvelujen **sisältöön ja toteuttamistapaan** sekä osaltaan **päittää** niitä koskevista valinnoista

Määritelmiä

- **Ikääntynyt väestö (IV)** = vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä oleva väestö
- **lähäs henkilö (IH)** = henkilö, jonka **fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky** on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden **sairauksien tai vammojen** vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän **rappeutumisen** johdosta
- Toimintayksikkö = **julkisen tai yksityisen** palveluntuottajan ylläpitämä toiminnallinen kokonaisuus, jossa tuotetaan sosiaali- ja terveystalvveluja pääasiassa iäkkäille henkilöille siten, että palvelut toteutetaan **palveluntuottajan tiloissa tai iäkkään henkilön yksityiskodissa**

Suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi

- Kunnan on laadittava **suunnitelma** toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien **palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi**
- Suunnittelussa on **painotettava** kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä
- Suunnitelma on laadittava osana **kunnan strategista suunnittelua**
- Suunnitelman hyväksyy kunnanvaltuusto ja se on tarkistettava valtuustokausittain

Mitä suunnitelman tulee sisältää?

- Ikääntyneen väestön **hyvinvoinnin tilan** ja tarjolla olevien **palvelujen riittävyden ja laadun** sekä ikääntyneen väestön **palveluntarpeeseen vaikuttavien tekijöiden** arviointia
- Määriteltävä **tavoitteet** ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä palvelujen määrän ja laadun kehittämiseksi
- Määriteltävä **toimenpiteet**, joilla kunta vastaa tavoitteiden toteutumisesta sekä arvioitava **voimavarat**, jotka kunnassa tarvitaan toimenpiteiden toteuttamiseksi
- Määriteltävä kunnan **eri toimialojen vastuut** toimenpiteiden toteuttamisessa sekä miten kunta toteuttaa **yhteistyön** järjestöjen yms. kanssa

Miten suunnitelma vaikuttaa?

- Kunnan on **otettava suunnitelma huomioon** valmisteltaessa :
- ikääntyneen väestön asemaan ja iäkkäiden henkilöiden palveluihin vaikuttavaa kunnan päätöksentekoa
- Kuntalain 65 §:ssä tarkoitettua talousarviota ja –suunnitelmaa
- Terveystalain 12 §:n 1 momentissa tarkoitettua raporttia

Palvelujen riittävyden ja laadun arviointi

- Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on **vuosittain arvioitava** iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaalipalvelujen riittävyttä ja laatua alueellaan
- Kunnan on kerättävä säännöllisesti palautetta:
 - - palveluja käyttäviltä
 - - heidän omaisiltaan ja läheisiltään
 - - kunnan henkilöstöltä

Lisäksi kunnan on koottava tiedot palveluihin käytetyistä taloudellisista voimavaroista sekä henkilöstön määrästä ja koulutuksesta

Arvioinnissa on otettava huomioon sosiaaliasiamiehen vuosittaisessa selvityksessä esitetyt havainnot

Palvelujen saatavuus ja tavoitettavuus

- **Kunnan on järjestettävä ikääntyneen väestön sosiaalipalvelut:**
- Sisällöltään, laadultaan ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnan ikääntyneen väestön:
- hyvinvointi, sosiaalinen turvallisuus ja toimintakyky **edellyttävät**
- Palvelut on järjestettävä niin, että ne ovat kunnan ikääntyneen väestön saatavissa **yhdenvertaisesti**
- Kunnan on järjestettävä sosiaalipalvelut **lähellä asiakkaita**
- Palvelut **omalla kielellä** kaksikielisissä kunnissa tai kuntayhtymissä, joissa kaksikielisiä kuntia

Kunnan voimavarat

- **Kunnan on osoitettava suunnitelman toteuttamiseksi riittävät voimavarat:**
- ikääntyneen väestön toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseen sekä
- läkkäille henkilöille järjestettäviin **sosiaalipalveluihin, jotka ovat kunnan peruspalvelujen valtiosuuden perusteena**
- Lisäksi kunnan on tuettava ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista osoittamalla voimavaroja muihinkin kuin edellä tarkoitettuihin toimintoihin

Asiantuntemus

- Kunnan käytettävissä on oltava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemista sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaali- ja terveystalvelujen laadukasta järjestämistä varten **riittävästi monipuolista asiantuntemusta**
- Erityisasiantuntemusta on oltava ainakin:
 - Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen
 - Gerontologisen hoito- ja sosiaalityön
 - Geriatrian
 - Lääkehoidon
 - Ravitsemuksen, monialaisen kuntoutuksen sekä
 - Suun terveydenhuollon alalta

Erityisasiantuntemusta oltava viimeistään 1.1.2015

Vanhusneuvosto

- Kunnan on asetettava ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien varmistamiseksi **vanhusneuvosto** ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä
- Vanhusneuvosto on **otettava mukaan ikääntyvän väestön** suunnitelman valmisteluun ja palvelujen arviointiin
- Neuvostolle on muutoinkin **annettava mahdollisuus vaikuttaa** kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan **asioissa, joilla on merkitystä** ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisien taikka ikääntyneen väestön tarvitsemien **palvelujen** kannalta.

Hyvinvointia edistävät palvelut

- Kunnan on järjestettävä **ikäntyvän väestön** hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia **neuvontapalveluja**
- Lisäksi kunnan on tarjottava hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia:
- **Terveystarkastuksia, vastaanottoja ja kotikäyntejä** erityisesti niille ikääntyneeseen väestöön kuuluville, joiden elinoloihin tai elämäntilanteeseen arvioidaan **tutkimustiedon tai yleisen elämänkokemuksen perusteella** liittyvän palveluntarvetta lisääviä riskitekijöitä

Iäkkään henkilön (IH) palveluntarpeisiin vastaamista ohjaavat yleiset periaatteet

- Kunnan **on järjestettävä** iäkkäälle henkilölle (IH) **laadukkaita sosiaali- ja terveystalveluja**, jotka ovat hänen tarpeisiinsa nähden **oikea-aikaisia ja riittäviä**
- Palvelut on toteutettava niin, että **ne tukevat** iäkkään henkilön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta
- On kiinnitettävä huomiota **erityisesti kuntoutumista edistäviin ja kotiin annettaviin palveluihin**
- **Ohjausta** on tarpeen mukaan sisällytettävä **kaikkiin** iäkkäille henkilöille järjestettäviin sosiaali- ja terveystalveluihin

Pitkääaikaisen hoidon ja huolenpidon toteuttamista ohjaavat periaatteet

- Kunnan on toteutettava iäkkään henkilön **pitkääaikainen** hoito ja huolenpito **ensisijaisesti hänen yksityiskotiinsa tai muuhun kodinomaiseen asuinpaikkaansa järjestettävillä sosiaali- ja terveystalvuuilla**
- Talvuuat **sovitetaan sisällöltään ja määrältään** vastaamaan iäkkään henkilön kulloisiakin talvuuatarpeita
- Pitkääaikainen hoito ja huolenpito voidaan toteuttaa **laitoshoitona vain**, jos siihen on lääketieteelliset perusteet tai jos se on iäkkään henkilön arvokkaan elämän ja turvallisen hoidon kannalta muuten perusteltua.

Periaatteet II

- Pitkääaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveyspalvelut on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä **turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi** ja että hän **voi ylläpitää** sosiaalista vuorovaikutusta sekä
- osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan.
- Iäkkäille avio- ja avopuolisoille on järjestettävä **mahdollisuus asua yhdessä**
- Kunnan on turvattava iäkkään henkilön **pitkääaikaisen hoitojärjestelyn pysyvyys**, jollei järjestelyä ole aiheellista muuttaa mm. palvelutarpeiden muutoksesta taikka muusta erityisen painavasta ja perustellusta syystä

Palveluntarpeiden selvittäminen

- Kunta **vastaa siitä**, että iäkkään henkilön (IH) sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden hänen terveyttään, hyvinvointiaan, toimintakykyään ja itsenäistä suoriutumistaan tukevien **palvelujen tarve selvitetään kokonaisvaltaisesti** yhdessä iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaisensa tai läheisensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa
- Palveluntarpeiden selvittämisestä vastaavien työntekijöiden kelpoisuus (559/1994 2 § tai 272/2005)
- Selvittämisestä vastaavan työntekijän on toimittava iäkkään henkilön tarpeita vastaavasti **yhteistyössä** em. asiantuntijoiden kanssa

Selvittämisen aikarajoja

- Selvittäminen on aloitettava viipymättä ja **saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä** sen jälkeen, kun
- A) iäkäs henkilö on **hakeutunut** palvelujen arviointiin
- B) IH on tehnyt kunnalle sosiaalipalveluja koskevan **hakemuksen**
- C) Hyvinvointipalvelujen edistämisen yhteydessä on arvioitu avun tarvetta olevan
- D) IH:n palvelun tarpeesta on tehty **ilmoitus**
- E) Palveluja saavan IH:n olosuhteissa tapahtuu muutoksia

Miten palvelun tarve selvitetään?

- Palveluntarpeiden selvittämisen yhteydessä on arvioitava iäkkään henkilön toimintakyky **monipuolisesti ja luotettavia arviointivälineitä käyttäen**
- On selvitettävä miltä osin IH pystyy suoriutumaan tavanomaisista elämän toiminnoista asuin- ja toimintaympäristössään ja
- missä määrin hän **tarvitsee tukea ja apua**
- Arvioinnissa on otettava huomioon iäkkään henkilön **fyysinen, kognitiivinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky** sekä
- hänen **ympäristönsä** esteettömyyteen, asumisensa turvallisuuteen ja lähipalvelujensa saatavuuteen liittyvät tekijät

Palvelusuunnitelma

- Kunta vastaa siitä, että iäkkäälle henkilölle **laaditaan palvelusuunnitelma**
- **Suunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun palveluntarve on selvitetty**
- Suunnitelmassa on määriteltävä toimintakykyä koskevan arvion perusteella, millainen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kokonaisuus tarvitaan hänen:
 - hyvinvointinsa,
 - terveytensä,
 - toimintakykynsä ja
 - itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi

Vastuutyöntekijä

- Kunnan on nimettävä iäkkäälle henkilölle **vastuutyöntekijä**, jos hän tarvitsee apua palvelujen toteuttamiseen ja yhteensovittamiseen liittyvissä asioissa
- Vastuutyöntekijä:
 - seuraa palvelusuunnitelman toteutumista
 - Ottaa tarvittaessa yhteyttä sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäjiin IH:n tarpeiden vastaamiseksi
 - Neuvoa ja auttaa IH:ta

Vastuuhenkilön kelpoisuus on määritelty laissa

Päätös sosiaalipalvelujen myöntämisestä ja oikeus palveluihin

- Kunnan on:
 - **tehtävä päätös** IH:n **kiireellisesti tarvitsemien** sosiaalipalvelujen myöntämisestä kirjallisen tai suullisen hakemuksen johdosta ja
 - **järjestettävä** myönnetty palvelut **viipymättä** siten, ettei iäkkään henkilön oikeus välttämättömään huolenpitoon vaarannu
 - Päätös **muiden kuin kiireellisten** sosiaalipalvelujen myöntämisestä on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen kun kirjallinen tai suullinen hakemus on tullut vireille
 - IH:lla **on oikeus** saada saada hänelle myönnetty muut kuin kiireelliset sosiaalipalvelut ilman aiheetonta viivytystä ja **viimeistään kolmen kuukauden** kuluttua päätöksen teosta
 - Sosiaalipalvelujen **riittävyden** määrittelyn perustana pidetään **palveluntarpeiden selvittämistä ja palvelusuunnitelmaa**, jos se on tehty

Palvelujen laadun varmistaminen

- IH:lle tarjottavien sosiaali- ja terveyspalvelujen **on oltava laadukkaita ja niiden on turvattava hänelle hyvä hoito ja huolenpito**
- Toimintayksikössä **on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävärakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien iäkkäiden henkilöiden määrää ja heidän toimintakykynsä edellyttämää palvelun tarvetta ja joka turvaa heille laadukkaat palvelut**
- Jos IH:n toimintakyky on alentunut niin että hän tarvitsee **huolenpitoa vuorokaudenajasta riippumatta, toimintayksikössä on oltava riittävästi henkilöstöä kaikkina vuorokauden aikoina**

Johtaminen, toimitilat ja omavalvonta

- Toimintayksikössä on **oltava johtaja**, joka vastaa siitä, **palvelut täyttävät niille asetetut vaatimukset**
- Toimintaa on johdettava siten, että se **tukee laadukasta asiakaslähtöistä sosiaali- ja terveystalvelujen kokonaisuutta, kuntouttavan työotteen edistämistä, eri viranomasten ja ammattiryhmien yhteistyötä sekä toimintatapojen kehittämistä.**
- Palveluntuottajan on huolehdittava siitä, että **iäkkäiden henkilöiden käytössä olevat palveluntuottajan toimitilat ovat riittävät, turvalliset, esteettömät, kodikkaat sekä muutenkin olosuhteiltaan sopivat heidän tarpeisiinsa nähden.**

Oma-valvonta

- **Toimintayksikön johtajan** on huolehdittava, että toimintayksikössä järjestetään **oma-valvonta palvelujen laadun, turvallisuuden ja asianmukaisuuden varmistamiseksi**.
- Oma-valvontaa varten on laadittava **oma-valvontasuunnitelma**
- Suunnitelman toteutumista on **seurattava** ja palveluja **kehitettävä** toimintayksikön palveluja saavilta iäkkäiltä henkilöiltä, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä toimintayksikön henkilöstöltä säännöllisesti kerättävän **palautteen** perusteella **Valvira** antaa tarkempia määräyksiä oma-valvonnasta

Viranomaisvalvonta

- IH:lle tarkoitettujen palvelujen valvontaan ja toimenpiteisiin valvonnan yhteydessä havaittujen puutteiden korjaamiseksi sovelletaan **sosiaalihuoltolain ym. lakien valvontaa ja sanktioita koskevia säännöksiä**
- Sosiaalihuoltolain 55-57 §, laki yksityisistä sosiaalipalveluista 4. luku, kansanterveyslain 42-45 §, yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 4. ja 5. luku
- Valviralla ja aluehallintovirastolla on melko laajat toimintamahdollisuudet tarkastuksessa havaittujen puutteiden poistamiseksi
- Resurssien riittävyys<> valtiontalouden säästöohjelma?

Ilmoittaminen iäkkään henkilön palvelutarpeesta

- Viranomaisilla on laaja velvollisuus ilmoittaa tietoonsa tulleesta henkilöstä, joka on sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeessa ja ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan
- Terveydenhuollon ammattihenkilön **on ilmoitettava** kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle iäkkään henkilön **kotiuttamisesta** terveydenhuollon laitoshoidosta.
- Ilmoitus on tehtävä **hyvissä ajoin ennen** kotiuttamista.
- Myös muut henkilöt voivat tehdä ilmoituksen
- **Laki tulee voimaan 1.7.2013, kuitenkin 5 ja 6 § vasta 1.1.2014. Lain 17 ja 23 § tulevat voimaan 1.1.2015. Vanhusneuvosto on asetettava viimeistään 1.1.2014.**